

ORHAN PAMUK
ČIERNA KNIHA

Čierna kniha

ORHAN PAMUK

Čierna kniha

Z angličtiny preložil
OTAKAR KOŘÍNEK

sloart

Copyright © 1994, Iletisim Yayincilik A.S.
All rights reserved
Translated from authorised English translation
of Maureen Freely, 2006,
as published by Faber and Faber Ltd, London
Slovak Edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.,
Bratislava 2009
Translation © Otakar Kořínek 2009
Doslov Gabriel Pirický

ISBN 978-80-8085-716-5

Vychádza s podporou T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
Kültürphaneler ve Yaymlar genel Müdürlüğü.

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy nesmie byť reprodukováaná ani šírená v akejkoľvek forme alebo akýmkoľvek prostriedkami, či už elektronickými alebo mechanickými, vo forme fotokópií či nahrávok, respektíve prostredníctvom súčasného alebo budúceho informačného systému a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

Ajlyn

Ibn Arabí píše o priateľovi a derviškem svätom, ktorý po nanebovstúpení svojej duše prišiel na čarodejnú horu Kaf, ktorá obopína svet. Keď sa rozbliadol, zbadal, že horu zasa obopína had. Je však známe, že svet neobopína nijaká hora a neexistuje ani had.

ENCYKLOPÉDIA ISLÁMU

PRVÁ ČASŤ

Keď Galip prvý raz uzrel Rüju

*Nikdy nepoužívaj mottá – zabíjajú v diele
tajomnosť!* Adli

*Ak musí tajomnosť zomrieť takto, potom
do tobo a zabi ju. A vzápätí zabi falošných
prorokov, ktorí ti ju nahovorili!* Bahti

Rüja ležala tvárou dolu na posteli, zakutraná do lahodnej teplej tmy pod vzdutými záhybmi modrokárovaného paplóna. Zvonka sa predierali prvé zvuky zimného rána – hukot prechádzajúceho auta, lomozenie starého autobusu, hrkot medených kotlíkov výrobcu salepu, o ktoré sa delil s pagáčkarom, hvízdanie zariadenca na parkovisku pri zastávke *dolmušu*. Cez tmavomodré záclony prenikal studený olovený svit. Galip, malátny od spánku, sa díval na manželkinu hlavu. Rüğina brada sa zahniezdila do vankúša. Podivuhodné výjavy, ktoré sa jej mihali myslou, jej dodávali tajuplný svit a ten ho k nej vábil, aj keď ho zaplavoval strachom. *Pamät'*, napísal raz Dželál v článku, *je zábrada*. Rüğina záhrada, Rüğine záhrady... letelo myslou Galipovi. Nerozmýšľaj, nerozmýšľaj, budeš žiarliť! No ako sa díval na ženino čelo, nevdojak sa rozmýšľaniu poddal.

Túžil sa ponevierať medzi vrbami, akáciami a slnkom zaliatymi popínavými ružami múrom obohnanej záhrady, kam sa Rüğja uchýlila a zatvorila za sebou dvere. No trápne sa bál tváří, ktoré by tam mohol nájsť: *Zdar! Takže aj ty si tu štamgasť!* Najväčšmi sa hrozil nie už známych zjavení, ale zaliečavých mužských tieňov, ktoré by tam nikdy nečakal:

Prepáč, braček, kedy presne si sa spoznal s mojou ženou alebo kedy ste si boli predstavení? Pred tromi rokmi u vás doma, v zahraničnom módnom časopise z Aláaddínovho obchodu, na strednej škole, pred kinom, kde ste raz sedeli, držiač sa za ruky... Nie, Rüğine spomienky nie sú azda tak kruto zaludnené. Azda sa práve v tejto chvíli vyhrieva v jedinom slnečnom kúte tmavej záhrady spomienok a vyráža s Galipom vo veslici... Šesť mesiacov nato, ako sa Rüğina rodina prisťahovala do Istanbulu, Galip a Rüğa dostali mumps. Aby sa rýchlejšie uzdravili, Galipova mama a Rüğina mama, krásna teta Suzan, chodievali s oboma deťmi do Bosporu. V niektoré dni s nimi šla iba jedna z nich, držiač ich za ruky, a v iné dni chodili obidve. Nech nasadli na hociktorý autobus, na mačacích hlavách ich vždy natriasalo, a nech ich viezol kamkoľvek – do Bebeku či Tarabje – vrcholom výletu bola vždy plavba po zátokách vo veslici. V tých časoch sa ľudia báli mikróbov a uznávali nie lieky, ale čistý vzduch Bosporu, ktorý, ako sa všetci zhodovali, môže vyliečiť deti z mumpsu. More bývalo v tie predpoludnia vždy pokojné a veslica biela. Vždy ich čakal a privítal ten istý priateľský veslár. Mamy a tety si posadali dozadu a Rüğa a Galip bok po boku dopredu, kde ich kryl pred pohľadmi matiek dvíhajúci a klesajúci chrbát veslára. Keď si strčili do vody chodidlá, dívali sa na svoje rovnaké nohy a na more, čeriac sa im okolo útlých členkov. Videli chaluhy a sedemdúhové olejové škvrnky, videli drobučké, takmer priezračné kamienky a útržky novín, na ktoré jastrili, či z nich niečo neprečítajú, a najradšej by boli zbadali niektorý z Dželalových článkov.

Keď Galip prvý raz uvidel Rüğiu, šesť mesiacov predtým, ako ochoreli na mumps, sedel na stoličke na jedálenskom stole a strihal ho holič. V tých časoch k nim chodil päť ráz do týždňa vysoký holič s fúzmi ako Douglas Fairbanks a holil starého otca. Boli to časy, keď sa rady na kávu pred Aláaddínovým a Arabovým obchodom každým dňom predlžovali, keď nylonové pančuchy bolo dostať iba na čiernom trhu, keď sa v Istanbule ustavične rozrastal počet Chevroletov ročník '56 a Galip hľbal nad článkami, ktoré Dželál každý deň uverejňoval na druhej stránke *Milliyetu* pod menom Selim Kačmaz, ale nie vtedy, keď sa ešte len učil čítať, k čomu ho

pribrala stará mama dva roky predtým, ako začal chodiť do školy. Sedávali na konci jedálenského stola. Keď mu stará mama chrapľavým hlasom prezradila to najväčšie tajomstvo zo všetkých – ako sa písmená spájajú do slov – potiahla si z bafry, lebo nevidela dôvod, prečo by si ju mala vytiahnuť z kútika úst, a keď sa jej vnukovi od cigaretového dymu rozslzili oči, obrovský kôň v jeho šlabikári zmodrel a ožil. A stálo pri *at*, tureckom slove pre *koňa*, a bolo ešte väčšie ako vycivené kone, ktoré ťahali vozy chromého predavača vody a starinára, o ktorom sa vravelo, že je zlodej. Galip v tom čase túžil po zázračnej vodičke, ktorou by polial tohto bujarého abecedného koňa a dodal mu silu, aby zoskočil zo stránky. Keď ho potom v prvej triede základnej školy zdržiavali a musel sa učiť čítať a písať odznova pod dozorom toho istého abecedného koňa, nad touto túžbou už hodil rukou, odbavil to ako hlúposť.

A ešte predtým – keby bol starý otec dodržal sľub a pri niesol domov zázračnú vodičku, ktorú podľa jeho slov predávali na uliciach vo fľaštičkách sfarbených ako granátové jablká – by ňou bol najradšej polial zeppeliný, delá a zablatené mŕtvolý, ktoré zaplňali zaprášené stránky starých čísel *L'illustration*, nehovoriac o pohľadniciach, ktoré strýko Melih posielal z Paríža a z Fezu. Bol by ňou polial aj obrázok orangutanice dojčiacej mláďa, ktorý Vasyf vystrihol z *Dünje*, a čudné ľudské tváre, ktoré vystrihoval z Dželálových novín. No starý otec už vtedy nevychádzal von, nechodil ani len k holičovi. Celé dni trávil doma. No i tak sa každé ráno vyobliekal, ako keď predtým chodil do obchodu – nazberkané nohavice, manžetové gombičky, staré anglické sako so širokými chlopňami, rovnako sivé ako jeho nedeľné strnisiko na lícach, a to, čo otec volal hodvábná viazanka. Mama to odmietala volať viazanka – volala to *kravata*, lebo pochádzala z rodiny, ktorá sa kedysi hrdila tým, že bola bohatšia ako otcova, a rada sa štylizovala po západniarsky. Neskôr sa s otcom zhovárali o starom otcovi, akoby bol jeden zo starých nenatretých drevených domov, ktoré v okolí takmer každý deň padali. Hovorili a hovorili, na starého otca zabudli, ich hlasy silneli a napokon sa obrátili ku Galipovi: „Chod' hore, dobre? A hraj sa tam s niečím. No, chod'!“ „Mô-

žem ísť výťahom?“ „Nech nechodí výťahom sám!“ „Nesmieš chodiť výťahom sám!“ „Mám sa ísť teda hrať s Vasyfom?“ „Nie, zasa sa nahnevá!“

Ale Vasyf sa nikdy nenahneval. Bol hluchonemý, no keď som sa hral na tajnú chodbu, vedel, že si z neho neúhujem. Keď som sa spustil na ruky a na kolená a pohol sa na druhý koniec jaskyne, vedel som, že sa bude skrývať v odľahlých tienistých končinách bytu niekde pod posteľami – nenápadne ako mačka, kradmo ako vojak plaziaci sa tunelom, ktorý ho privedie do nepriateľských zákopov – dokonale mi rozumel, no okrem Ríše, ktorá tam ešte nebola, to nikto v dome nevedel. S Vasyfom sme niekedy stáli nekonečne dlho pri obloku a dívali sme sa na električkovú trať. Svet, ktorý sme videli z arkierového obloka nášho betónového bytu, siahal jedným smerom až k mešite a druhým smerom až k dievčenskému lýceu. Medzi nimi bola policajná stanica, obrovský gaštan, nárožie a Aláaddínov rušný obchod. Občas, keď sme pozorovali vchádzajúcich a vychádzajúcich ľudí, a len tak nečinne sa upozorňovali na prechádzajúce autá, Vasyf z ničoho nič vyrazil chrapľavý, hrozivý rev, rev chlapca, ktorý v snoch bojuje s démonmi. Keby ma to bolo zastihlo nepripraveného, príšerne by som sa zľakol. Vyvolalo to však reakciu u dvoch komínov, ktoré bafali za nami. Starý otec sa naklonil v nízkom kresle a márne sa usiloval odvrátiť pozornosť starej mamy od rádia. „Vasyf zasa na smrť vylákal Galipa,“ zamrmlal a potom sa skôr zo zvyku ako zo zvedavosti obrátil k nám a spýtal sa: „Nože povedzte, koľko áut ste doteraz videli?“ No nech som im povedal, že som narátal neviemkoľko Dodgeov, Packardov, DeSotov a nových Chevroletov, nepočuli z toho ani slovo.

Hoci rádio hralo od skorého rána do neskorej noci, huňatý a neturecky pôsobiaci porcelánový pes, ktorý na ňom ležal skrútený, sa nikdy neprebudil z pokojných driemot. Hudbu *alaturka* vystriedala hudba *alafranga* – západná –, po správach prišli reklamy bánk, kolínskych vôd, potom národná lotéria a starý otec so starou mamou stále trkotali. Zväčša si ťažkali na cigarety, ktoré držali v rukách, ale tak apaticky, ako keď niekoho dlho bolia zuby a už si na bolesť zvykol. Navzájom si vyčítali, že tomu návyku podľahli, a keď jedného

prepadol záchvat prudkého kašľa, druhý vyhlasoval, najprv víťazoslávne a potom mrzuto, že jeho výčitky boli oprávnené! No o chvíľu zadrapovanie pokračovalo. „Tak dobre, fajčím – a už neotravuj!“ Potom padla zmienka o niečom, čo jeden či druhý čítal v novinách. „Cigarety zrejme upokojujú nervy.“ Mohla nasledovať chvíľa ticha, ale pri hodinách, tikajúcich na stene na chodbe, nikdy netrvala dlho. Hovorili, aj keď znova vzali do rúk noviny a listovali v nich, hovorili, aj keď popoludní hrali bezik, a keď sa rodina zišla k večeri, vyšli im z úst tie isté slová, ako keď prišiel čas, aby si všetci posadali okolo rádia, alebo keď obaja dočítali Dželálov článok. „Keby mu dovolili podpísať sa pravým menom, možno by prišiel k rozumu,“ vravieval starý otec. Stará mama vzdychla – „A je to dospelý človek“ – a potom s ustarostene zmraštenou tvárou, akoby kládla túto otázku prvý raz, dodala: „Tak zle píše preto, lebo mu nedovolia podpisovať svoje články, alebo mu ich nedovolia podpisovať vlastným menom preto, že píše tak zle?“ „Ak nič iné,“ zareagoval starý otec útechou, ktorá ich oboch z času na čas upokojila, „tak aspoň málo ľudí vie, ako nás hanobí, keď mu články nedovolia podpisovať.“ „Nie, to nevie nikto,“ vravievala na to stará mama, ale takým tónom, že Galip vedel, že to nemyslí vážne. „Veď kto už vie, že v novinách píše práve o nás?“

Keď neskôr dostával Dželál od čitateľov každý týždeň stovky listov a začal uverejňovať staré články pod vlastným významným menom – niektorí ľudia tvrdili, že to preto, lebo mu vyschla inšpirácia, iní vraveli, že to preto, lebo všetok čas mu zaberajú ženy alebo politika, a ďalší boli presvedčení, že je to jednoducho z lenivosti – starý otec opakoval vetu, ktorú vyslovil už stovky ráz znudeným a trocha afektovaným hlasom, pri ktorom pôsobil ako druhotriedny herec: „Pre lásku Božiu, vari je v tomto meste niekto, kto nevie, že byt, ktorý v tom článku spomína, je ten, v ktorom sedíme my?“ Stará mama pri týchto slovách vždy upadla do mlčania.

Potom sa starý otec zvyčajne rozhovoril o snoch, ktoré ho časom navštevovali čoraz hojnejšie. Oči sa mu rozžiarili rovnako, ako mu zažiarili, keď rozprával niektorú z historiek, ktoré si potom celý deň opakovali. Snívало sa mu modro – dážd' je v jeho snoch tmavomodrý ako polnočná obloha a v dô-

sledku tohto nekonečného modrého dažďa mu vlasy a brada rastú čoraz dlhšie. Stará mama trpezlivo počúvala a potom povedala: „Onedlho príde holič,“ no starý otec sa zachmúril ako vždy, keď niekto spomenul holiča. „Priveľa rozpráva, priveľa sa vypytuje!“ Keď skončili s modrým snom a s holičom, vyskytli sa jedna či dve príležitosti, keď Galip počul, ako si starý otec popod nos šomre: „Mali sme postaviť ďalšiu budovu ďaleko odtiaľto. Tento byt nám priniesol smolu.“

Po rokoch, keď jeden za druhým predali byty Srdce mesta, a budovu, ako mnohé iné v tých končinách obsadili drobní výrobcovia odevov, poisťovnícke kancelárie a gynekológovia, ktorí potajme robili potraty, Galip sa neraz zastavil cestou do Aláaddínovho obchodu a zadíval sa na chátrajúcu pochmúrnú fasádu domu, kde kedysi býval, a kládol si otázku, čo mohlo starého otca podnietiť k takému temnému vyhláseniu. Dajako to súviselo s jeho strýkom Melihom, ktorý odišiel do Európy, ale napokon sa usadil v Afrike a po návrate do Turecka sa dlhé roky zdržiaval v Izmiere, kým sa vrátil do bytu v Istanbule. Kedykoľvek sa naňho holič spýtal – Tak kedy sa ten váš najstarší syn vráti z Afriky? – starý otec sa naježil. Keď Galip videl jeho neochotu zhovárať sa o tom, už vtedy si uvedomil, že „smola“ starého otca sa začala, keď jeho najstarší a najčudáckejší syn odišiel do zahraničia a nechal doma ženu a syna Vasyfa a po rokoch sa vrátil s novou ženou a s novou dcérou (s Rûjou, čo je aj turecké slovo pre *sen*).

Dželál po mnohých rokoch Galipovi povedal, že strýko Melih bol ešte v Istanbule – ani nie tridsaťročný –, keď začali byty stavať. Každé popoludnie odchádzal z advokátskej kancelárie (kde nerobil takmer nič, iba sa hádal a skicoval na zadné stránky starých právnických spisov lode a opustené ostrovy) a s otcom a s bratmi chodil na stavenisko v Nišantaşy. Robotníci na konci pracovného dňa ochabovali. Rozčulovalo ich, keď si Melih vyzliekol sako, vyhrnul rukávy a pustil sa do práce. Rodina v tom čase vlastnila dve firmy – Bielu lekáreň v Karaköji a obchod s cukrovinkami v Sirkedži, z ktorého sa neskôr stala cukráreň a potom reštaurácia. Nemohli konkurovať Hadžymu Bekirovi, ktorého *lokumy* boli údajne najlepšie v meste, ale optimistickejšie sa dívali na poháre starého otca s dulami, figami a s čerešňovým džemom, ktoré stá-

li na policiach popri stenách. Približne v tom čase začal strýko Melih s tým, že sa vydá do Francúzska alebo do Nemecka. Naučí sa tam vyrábať francúzske džemy, zistí, kde sa dá nakúpiť pozlátený papier na balenie kandizovaných gaštanov, a preskúma, či by sa nedalo ísť do partnerstva s Francúzmi a rozbehnúť továreň na farebnú penu do kúpeľa – možno by prichádzalo do úvahy navštíviť továrne, ktoré v tom čase jednu za druhou zatvárali po celej Amerike a Európe, a kúpiť v nich stroje – a možno by našiel za zníženú cenu aj krídlo pre tetu Hále. A predovšetkým túžil zaviesť neboráka hluchého Vasyfa k dobrému ušnému špecialistovi a k neurológovi, ktorí sa vyznajú vo svojom remesle.

O dva roky sa strýko Melih a Vasyf vydali do Marseilles na rumunskej lodi *Tristana*. Galip sa to dozvedel iba z fotografie, ktorú našiel, keď sa prehŕňal v škatuliach starého otca. Fotografia voňala ružovou vodou. A loď sa potopila (ako zistil Dželál, keď sa preberal vo Vasyfových novinových výstrižkoch), keď v Čiernom mori narazila na voľne plávajúcu mínu. Činžiak dostávali v čase, keď sa strýko Melih a Vasyf vybrali do Európy, ale nikto sa doň ešte nenastáhoval. Vasyf sa po roku vrátil sám vlakom, stále hluchonemý, *prirodzene* (ako prehodila teta Hále zakaždým, keď na to prišla reč, ale Galip nikdy celkom dobre nepochopil, čo chcela tým zvláštnym dôrazom naznačiť). Keď Vasyf dorazil na stanicu Sirkedži, držal si na kolenách akvárium plné japonských rybiek, ktorých pra-pra-pra-pra-pravnúčatá mu budú robiť radosť ešte po päťdesiatich rokoch. Od samého začiatku sa od nich nechcel odlúčiť. Vydržal sa na ne pozerieť nekonečné hodiny, niekedy od vzrušenia ani nedýchal a inokedy si zúfal a z očí sa mu liali slzy.

Keď sa Vasyf vrátil, na treťom poschodí (neskôr byt predali istému Arménovi) býval Dželál s matkou, no keďže strýko Melih potreboval na obchodný prieskum parížskych ulíc peniaze, byt na treťom poschodí prenajali a Dželál s matkou sa presťahovali do malého podkrovia so šikmou strechou, ktoré predtým slúžilo ako sklad. Potom polovicu prerobili na malý byt. Strýko Melih stále posielal z Paríža listy plné receptov na cukrovinky a džemy, receptúr na mydlá a kolínske a obrázky hercov a balerín, ktorí tieto výrobky jedia a po-

užívajú. Prichádzali aj balíky s mäťovou zubnou pastou, so vzorkami polievaných gaštanov, s likérovými čokoládovými bonbónmi, s hračkárskymi hasičmi a s námorníckymi čiapkami. Časom však listy a balíky prichádzali poredšie a Dželálova matka uvažovala, či by sa s Dželálom nemali vrátiť do domu svojho otca.

No s Dželálom sa odsťahovali do dreveného domu v Aksaraji k matke a otcovi, subalternému úradníkovi v istej charitatívnej nadácii, až keď vypukla vojna, a strýko Melih poslal veľmi čudnú pohľadnicu s mešitou a s lietadlom z Bengházi. Strýko Melih napísal na tú hnedobielu pohľadnicu, že všetky cesty do Turecka sú zamínované.

Bolo už dlho po vojne, keď poslal ďalšiu pohľadnicu, tentoraz čiernobielu, z Fezu. Takto sa starý otec a stará mama dozvedeli, že strýko Melih sa v Marakeši oženil s Turkyňou. Pokrvná línia jeho nevesty sa dala vysledovať až k prorokovi Muhammadovi, a preto bola *sejjide* – princezná – a to veľmi krásna. Na pohľadnici bol rukou maľovaný obrázok koloniálneho hotela, ktorý vyzeral ako smotanová torta a zjavil sa v hollywoodskom filme o obchodníkovi so zbraňami a o špiónovi, ktorí sa zaľúbili do jednej a tej istej bardámy. (Dlhé roky po tom, čo zistil, ktorým štátom patria zástavy na druhom poschodí hotela, sa Galip jedného dňa na túto pohľadnicu zadíval, a upadnúc do štýlu, ktorý Dželál použil vo svojich príbehoch „Gangstri z Bejoglu“, usúdil, že práve v niektorej z týchto izieb boli „zasiate prvé semená Růže“.)

Šesť mesiacov potom, ako prišla pohľadnica z Fezu, prišla ďalšia karta z Izmiru, ale nikto neveril, že ju poslal strýko Melih, lebo všetci boli presvedčení, že sa už nevráti. Kolovali dokonca chýry, že on a jeho nová žena prestúpili na kresťanstvo, pridali sa ku skupine misionárov odchádzajúcich do Kene a vystavali tam kostol pre sektu, ktorá sa usiluje o splynutie polmesiaca s krížom v údolí, kde levy lovili trojrohé jelene. Potom prišla klebetnica, ktorá tvrdila, že pozná nevestiných príbuzných v Izmire. Podľa tejto osoby prežil strýko Melih vojnu v Južnej Afrike, pašoval zbrane a mal prsty v rozličných iných temných podnikoch ako podplácanie kráľa. Hoci mu už nechýbalo veľa, aby sa stal miliónárom, dal sa komandovať svojou vrtošivou ženou, ktorá bola priam le-

gendárne krásna. Obaja vraj plánovali odísť do Hollywoodu, aby preslávili jej svet a jej fotografiu už prinášali arabsko-francúzske časopisy. Lenže na pohľadnici, ktorú si rodina celé týždne posúvala z poschodia na poschodie – podozrievalo ju škrabkali, akoby sa chceli uistiť, že nie je falšovaná –, sa písalo iba toľko, že strýko Melih a jeho žena sa rozhodli pre návrat do Turecka, lebo vlasť im chýba tak veľmi, až z toho ochoreli. „Teraz“ sú na tom dobre, písal strýko. Pracuje u svokra, ktorý robí s tabakom a figami a dychtí, aby mu strýko Melih pomohol vytvoriť nové výrobky. Onedlho nato však prišla ďalšia pohľadnica a tú si každé poschodie vykladalo podľa svojho. Hoci všetci tvrdili, že je skomolená a nedá sa rozlúštiť, asi dajako súvisela s majetkovými spormi, ktoré čoskoro zatiahli celú rodinu do mlčanlivého vojnového stavu. Keď Galip po rokoch túto pohľadnicu čítal, jej jazyk mu neprichodil nijako zmätený. Strýko Melih napísal, že sa chce vrátiť do Istanbulu, že má dcéru a že sa ešte nerozhodli, ako ju pomenujú. To bolo všetko.

Stará mama vystavila pohľadnice od strýka Meliha tak, že ich pozastrekovala za rám veľikánskeho zrkadla na šifonieri, v ktorom držala alkohol. Bolo ich toľko, až sa zdalo, že tvoria druhý rám. Na jednej z nich si Galip prvý raz prečítal Rüğino meno. Medzi zábermi kostolov, mostov, mora, veží, lodí, mešít, púští, pyramíd, hotelov, parkov a zvierat, ktoré sa starému otcovi nadmieru protivili, boli momentky Rüğje ako bábätka a malého dievčata. No v tom čase sa Galip zaujímal nie o strýkovu dcéru (alebo sesternicu, ako sa začalo hovoriť), ale skôr o tetu Suzan, ktorá sa nadmieru smutne pozrela do objektívu, keď rozhrnula sieť proti moskytom a odhalila prízračnú čiernobielu jaskyňu, kde spala Rüğja. Keď kolovali po bytoch Rüğjine bábätkovské fotografie, každého – mužov aj ženy bez rozdielu – upútala matkina krása, pri ktorej znehybneli a len sa dívali, a Galip si nevedel vysvetliť prečo. Pochopil to až oveľa neskôr. V tom čase mali všetci na jazyku otázku, kedy príde strýko Melih s novou rodinou do Istanbulu, a ktoré poschodie zaberú, keď prídu. Dželálova matka – vydala sa za právniku, ale zomrel mladý na chorobu, pre ktorú mal každý lekár iný názov – vtedy už nemohla zniesť bývanie v dome plnom pavúkov v Aksaraji a konečne pristala na nástojčivé na-